

Mens en rationaliteit

Rationaliteit

- Rationaliteit is de manier waarop men kennis (bij voorkeur wetenschappelijk) gebruikt om maatschappelijke en organisatorische problemen op te lossen
- Met de **rede** of **ratio** wordt het menselijk [verstand](#) bedoeld. Het begrip nam een belangrijke plaats in in de [Verlichting](#). De mens moest de ratio gebruiken om een verlichte toestand te bereiken.
- De filosofische stroming van de [rationalisten](#) hecht veel waarde aan de rede. Rede en ratio kunnen echter niet aan elkaar worden gelijkgesteld: de rede is, in tegenstelling tot het [rationalisme](#), niet alleen een verstandskwestie: ook wordt een waardeoordeel voorondersteld.
- Zo wordt de beoefening van de [rechtswetenschap](#) wel *ars aequi et boni* of de kunst van het redelijke en billijke genoemd.

Rationaliteit - 2

- Onderscheid kan gemaakt worden tussen
 - Technologische rationaliteit (alle problemen zijn reduceerbaar tot technische en instrumentele grootheden)(Alvesson 1985)
 - Substantiele rationaliteit (de redelijkheid van de doelen zelf, het wat) (Mannheim 1940)

Mythe?

- Twee belangrijke beperkingen aan rationaliteit
 - In de eerste plaats het beperkte rationele vermogen van de mens (Simon 1957, 1966)
 - In de tweede plaats doelambiguiteit (March en Olson 1976) Doelen zijn eigenlijk betrekkelijk vaag

Mythe

- Rationaliteit van menselijk gedrag kan ter discussie worden gesteld
- Van belang is steeds te weten wie de discussie daarover start. Wie heeft er belang bij
- Wat rationeel is voor de een hoeft dat voor de ander geheel niet te zijn
- Max Weber: over de keuze van de doeleinden valt geen wetenschappelijk oordeel te geven
- Het gaat eerder om de menselijke keuze in het licht van verderliggende doelen, die voor iedere partij anders kunnen zijn.

Het verhaal achter het verhaal

- Proberen achter de verhalen te kijken die mensen over hun eigen activiteiten plegen te vertellen, want vastgesteld mag worden dat er voldoende kennis is om vast te stellen dat zulke verhalen vaak eerder zijn bedoeld om de belangen van de spreker te verdedigen dan om een exacte beschrijving te geven van hetgeen er aan de hand is
- Het menselijk schouwtoneel speelt zich op verschillende speelvlakken tegelijkertijd af, die onderling nog verbonden zijn ook.

Menselijke besluitvorming

- Dat wat wij als een rationeel besluit beschouwen, dikwijls niet zo rationeel is
 - Rationaliteit van het individu is beperkt, omdat zijn vermogen om informatie te verzamelen en te verwerken beperkt zijn (bounded rationality) (Simon 1957, 1966, Dindo 2007)
 - Dat het individu niet doorzoekt tot de beste oplossing is gevonden, maar tot een oplossing die voldoet aan bepaalde minimale vereisten (satisficing) (Simon 1957, 1966, Dindo 2007)
 - Bij problemen vooral gezocht wordt naar reeds op voorhanden zijnde oplossingen, en als deze niet voldoen, gezocht wordt in de buurt van of in het verlengde van reeds bekende oplossingen (onzekerheidsvermijding) (Koopman 1980)

Menselijke besluitvorming 2

- Niet alleen het zoekgedrag beperkt van omvang is, maar bovendien gekleurd worden door opvoeding, ervaring, cultuur waarin gewerkt wordt enz.
- Beïnvloeders zijn ook
 - Perceptie van de situatie (wat zijn de problemen, zijn er wel problemen)
 - Perceptie van de gewenste uitkomsten(belangen van het individu)
 - Perceptie van de mogelijke oplossingen

Menselijke besluitvorming 3

- Individu zich vaak niet bewust is van besluitvormingsproces en komt met een rationalisatie achteraf
- Alle elementen spelen een rol, maar het gewicht dat er aan gegeven wordt verschilt
- Vaak ontbreken duidelijke doeleinden of zijn er heel andere belangen die van invloed zijn
- Vaak worden steeds kleine deel-beslissingen genomen, die nooit ver weg liggen van wat al was. Doormodderen (Muddling through, Lindblom 1969, Crozier en Friedberg 1980)

Menselijke besluitvorming 4

- Niet een of ander abstract doel een besluitvormingsproces in werking stelt, maar
 - Dat een situatie is (of ontdekt wordt) die een beslissing noodzakelijk maakt (druk om te handelen)
 - Deze situatie wordt pas zo gezien door een individu als deze bedreigend is of kansen biedt op verbetering voor het individu

Gevolgen voor besluitvorming in organisaties

- De individuele verschijnselen (vanuit de psychologie te verklaren) doen zich op dezelfde wijze voor in organisaties (Alexis en Wilson 1967)
- Het is en blijft een mensenspel
- Organisaties proberen de beperkingen te ondervangen door bepaalde besluitvormingsprocedures en door meer mensen deelgenoot te maken, dan kunnen bepaalde beperkingen van bijvoorbeeld van informatiebeperking of van gekleurde situatieperceptie beperkt worden.
- Maar daaraan kan toegevoegd worden de afhankelijkheid van onderliggende belangen tegenstellingen en machtsverhoudingen. De arena waartoe iemand behoort